

prof. dr hab. Robert Stefanicki

Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii

Uniwersytetu Wrocławskiego

Recenzja

rozprawy doktorskiej magistra Roberta Pakli

pod tytułem „Ochrona konsumenta transgranicznych usług płatniczych”

(Lublin 2019, ss. 214)

Uwagi ogólne

I. Podstawa sporządzenia recenzji rozprawy doktorskiej. Zgodnie z uchwałą Rady Wydziału Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II z dnia 25 czerwca 2019 r. i pismem Dziekana Wydziału dra hab. Andrzeja Herbata, profesora KUL z dnia 27 czerwca 2019 r. przedkładałam recenzję rozprawy doktorskiej.

II. Temat i cele rozprawy doktorskiej. Wybór tematu pracy doktorskiej Pana magistra Roberta Pakli: „Ochrona konsumenta transgranicznych usług płatniczych” zasługuje na aprobatę. Za jego

trafnością przemawia aktualność i waga objętej rozważaniami problematyki dla nauki oraz praktyki. Dotyczy zagadnień nieobrośniętych jeszcze dostatecznym piśmiennictwem i orzecznictwem, z czym się łączy skala dodatkowej trudności podjętych w monografii analiz i wyprowadzanych z nich wniosków. Punkt ciężkości badania został osadzony wokół celów i założeń Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2366 z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego, zmieniającej dyrektywy 2002/65/WE, 2009/110/WE, 2013/36/UE i rozporządzenie (UE) nr 1093/2010 oraz uchylającej dyrektywę 2007/64/WE (OJ 2015, L 337, s. 35–127). W ich obszar wpisują się m.in. działania na rzecz dalszej integracji i zabezpieczenia efektywności unijnego rynku płatności, gwarancje związane z dokonywaniem płatności oraz likwidacja luk regulacyjnych, a także zapewnienie optymalnej jasności prawa i jego stosowania na jednolitym rynku.

Temat został ujęty ogólnie, ale z jego uzasadnienia zawartego we wstępie i z rozłożenia akcentów w studiach merytorycznych dysertacji wynika, że badania zostały skupione przede wszystkim, choć nie tylko, na analizie i ocenie znaczenia postanowień wskazanej Dyrektywy. W uwagach wprowadzających do zasadniczych rozważań Autor stwierdza, że celem recenzowanej pracy „jest analiza przepisów

dotyczących ochrony konsumentów transgranicznych usług płatniczych UE oraz ocena prawnego poziomu ich ochrony”, przy czym główną metodą badawczą uczynił metodę dogmatyczną.

III. Struktura pracy. Recenzowana monografia składa się z czterech rozdziałów, poprzedzonych wstępem i zamykającym rozważania merytoryczne zakończeniem. Praca liczy niespełna 214 stron, łącznie ze spisem treści i bibliografią. W jej wstępie dokonano krótkiego omówienia przedmiotu badań, określenia metody oraz wskazano na zasadność zajęcia się obraną problematyką.

Rozdział pierwszy zatytułowany „Źródła ochrony konsumenta transgranicznych usług” składa się z dwóch podrozdziałów, z których drugi został już ukierunkowany na problematykę związaną z tytułem rozprawy, natomiast pierwszy takiej bezpośredniej łączności w zasadzie nie wykazuje. Zbędny wydaje się przegląd ogólnej polityki konsumenckiej w UE dokonanej z historycznej perspektywy jej ewaluowania, zważywszy, że nie stanowi on wartości dodanej (s. 22 i n.).

Rozdział drugi na temat „Ochrona konsumenta usług płatniczych wprowadzona przez dyrektywę PSD2” został trafnie skupiony na istocie i znaczeniu zmian wprowadzonych Dyrektywą 2015/2366. W celu dookreślenia zmian, objętych modernizacją prawa unijnego, w tym

dokonanego w ramach powyższego aktu, sięgnięto do istoty rozwiązań zawartych w uchylonej Dyrektywie 2007/64/WE oraz innych aktów normatywnych UE wykazujących związek z usługami płatniczymi (s. 49 i n.).

W rozdziale trzecim zatytułowanym „Mechanizmy ochronne wynikające z transgranicznego charakteru usługi” dokonano konkretyzacji instrumentów ochrony konsumenta w ramach unijnego rynku wewnętrznego usług płatniczych. Wskazano w nim m.in. na funkcje ochrony słabszego uczestnika obrotu przez informację.

Ostatni rozdział „Implementacja unijnych zasad transgranicznej ochrony konsumentów w usługach płatniczych do prawa polskiego (na tle prawnoporównawczym)” dotyczy ważkiej problematyki prawidłowej transpozycji do prawa wewnętrznego postanowień unijnego aktu. Autor ograniczył proces transpozycji do wybranych porządków wewnętrznych, w tym do naszego systemu w drodze nowelizacji ustawy z dnia 10 maja 2018 r. ustawy o usługach płatniczych.

IV. Ocena merytoryczna rozprawy doktorskiej. Rozważania merytoryczne przedstawione w dysertacji potwierdzają, że Autor rozprawy wykazuje dostateczną wiedzę teoretyczną w badanej dziedzinie oraz umiejętność, na jej podstawie i dostępnych źródłach samodzielnego

prowadzenia toku rozważań w sposób klarowny i logiczny. Atutem dokonywanych analiz jest ich umieszczanie w szerokiej perspektywie dynamicznej zmiany otoczenia prawa i wynikającej z tego stanu konieczności jego korekty w celu nadążania systemu normatywnego za społeczną potrzebą ochrony słabszych uczestników obrotu i wymogami rozwojowymi współczesnej gospodarki. Ta dynamika, zwłaszcza w zakresie innowacyjnych usług płatniczych leżała u podstaw zmian w prawie unijnym. Zasadniczo Autor przedmiotowe rozważania prowadzi w sposób przejrzysty, wypunktowując najważniejsze kwestie związane z ewaluowaniem koncepcji mechanizmów ochronnych przysługujących słabszej stronie transakcji (s. 37 i n., s. 56 i n.). Trafnie też ujmuje kierunek wprowadzanych zmian w całokształcie uwarunkowań i potrzeb rynku. Z jednej strony, kładzie akcent na korzyści wynikające z dynamicznego rozwoju nowoczesnych technik dla uczestników obrotu, możliwości rozwijania konkurencji na rynku usług płatniczych, z drugiej zaś zabezpieczenia transparentności zawieranych umów oraz przeciwdziałania nadużyciom w omawianej sferze. Wdrażanie Dyrektywy 2015/2366 sprzyjać ma rozwojowi obrotu bezgotówkowego, zwiększaniu szybkości realizacji takich płatności, a tym samym przyczyniać się do dalszego rozwoju społeczeństwa informacyjnego.

W pracy podkreślono też trafnie, że zmiany wprowadzone prawem unijnym wychodzą naprzeciw zwiększającej się technicznej złożoności płatności elektronicznych i rozwojowi nowych rodzajów umów. Autor prawidłowo przyjmuje w tej materii, że innowacje w komunikacji gospodarczej nie są wartością samą w sobie, ale ich atutem mają być korzyści łączone z wypełnianiem przez nie służebnej funkcji wobec usługodawców oraz usługobiorców (s. 49 pracy). Mamy tutaj do czynienia z traktowaniem prawa jako systemu otwartego na aksjologię i prakseologiczne jego funkcje. Jeden z interesujących wątków, których Autor dotknął w rozważaniach merytorycznych, dotyczy potrzeby stwarzania „zielonego światła” dla przedsiębiorców, których aktywność gospodarcza skupiona jest wokół nowoczesnych technologii. Podniesiony tu został brak spójności w polityce unijnej (s. 42). W związku z wykładnią reguł ochrony konkurencji stosowaną w orzecznictwie unijnym innowacyjne praktyki przedsiębiorców, zwłaszcza dominantów rynkowych, traktowane są niejednokrotnie jako nadużycie posiadanej pozycji w obrocie, gdy tymczasem w wielu wypadkach powinny być one zaliczane do mechanizmów sprzyjających rozwojowi swobodnej wymiany w obrocie.

W recenzowanej monografii trafnie też zwrócono uwagę, na wydawać by się mogło oczywisty fakt, że proces implementacji unijnego

prawa nie kończy się na prawidłowym dostosowaniu regulacji krajowej do wymogów określonych dyrektywą, ale rozciąga się na jakość faktycznych standardów, wyznaczonych procedurami i rozwiązaniami instytucjonalnymi mającymi gwarantować przewidywalność linii orzecznictwa i zabezpieczenie sprawnej egzekucji (s. 36, s. 189). Kwestią otwartą pozostaje – moim zdaniem – jak daleko może postępować unijna tendencja do optymalnego zbliżenia krajowych porządków w dziedzinie prawa prywatnego czy wręcz jego unifikacji. Autor opowiedzenie się za unifikacją uzasadnia potrzebami wspólnego rynku. Margines przyznany państwom członkowskim w procesie transpozycji dyrektywy uznaje za niedopuszczalne zagrożenie dla wewnętrznego rynku (s. 183) oraz interesów konsumentów. Formułując tak radykalne stanowisko, nie daje ku temu stosownej argumentacji, a zwłaszcza pomija fakt, że dyrektywy regulujące materialne prawo prywatne dla swej skuteczności wymagają uzyskania konsensusu ze strony państw członkowskich. W recenzowanej monografii podniesiony został też ważki problem, ciągle nierozwiązany w sposób adekwatny do potrzeb zbytniego rozbudowywania wymogów nakładanych na przedsiębiorców w zakresie informacji, które mają być obligatoryjnie przekazywane, zwłaszcza nieprofesjonalnej stronie umowy (s. 128). Ustawiczna tendencja do poszerzania ich zakresu nie przekłada się na jakość ochrony (np. s. 44).

Natomiast za słuszny uznaje kierunek na obejmowanie ochroną informacyjną wszystkich faz kontraktu łącznie z etapem przed umownym. Kładzie też akcent m.in. na znaczenie budowania świadomości konsumenta jako ważnego czynnika jego upodmiotowienia w obrocie (s. 101). Zaletą prowadzonych analiz i wyprowadzanych z nich konstatacji jest ustawiczne konfrontowanie uchylonej dyrektywy z aktualnie obowiązującą i z ewentualnymi kierunkami przyszłych regulacji (s. 58–64, 71 i n.). Niewątpliwym atutem rozważań merytorycznych zawartych w recenzowanym opracowaniu jest uwzględnienie w badaniu prawa jego warstwy aksjologicznej, czyli oceny jak dalece analizowane akty unijnego prawa prawidłowo realizują cele społeczne.

W pracy dostrzec można jednak słabe jej punkty. Dotyczą one zresztą różnych kwestii, w tym m.in. hipotezy pracy i relacji do niej też, które zdaniem Autora miały ją wspomagać. Jej brzmienie i istota nie są do końca jasne, zważywszy, że w monografii stwierdza się (s. 17) „Praca poddaje badaniu hipotezę zakładającą, że skuteczność realizacji ochrony prawnej konsumentów usług płatniczych uzależniona jest od uwzględnienia przez prawodawcę unijnego w dostatecznym stopniu transgranicznego charakteru usług płatniczych oraz ryzyk płynących z dynamicznego rozwoju infrastruktury technologicznej, których to aspektów dyrektywa PSD2 nie podejmuje w pełni”. Można ewentualnie

uznać za zasadne poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, czy dyrektywa reguluje, zgodnie z zawartą w jej uzasadnieniu zapowiedzią, kwestie skutecznego zapobiegania ryzykom. Wątpliwy natomiast wydaje się zawarty w monografii zwrot odnoszący się do „uwzględnienia przez prawodawcę unijnego w dostatecznym stopniu transgranicznego charakteru usług płatniczych”, a to dlatego, że celem aktów unijnych zasadniczo jest regulacja umów zawieranych w przestrzeni ponadnarodowej. Wiele instrumentów w prawie unijnym ukierunkowanych jest na zabezpieczenie mechanizmów współpracy transgranicznej w zakresie skutecznego egzekwowania przepisów unijnego prawa. Zabrakło jednak w recenzowanej pracy pogłębionej analizy procesów harmonizacyjnych. W przypadku ujednolicenia prawa prywatnego państwa członkowskie nie popierają jego zbliżania metodą *ratione imperii*, ale opowiadają się za *imperio rationis*, czyli dochodzenia do kompromisu w trybie negocjacji lub innych uzgodnień.

We wprowadzeniu do monografii Autor, jako jedną z metod podjętych przez Niego badań wskazał „kontekst prawnoporównawczy”. Kwestią dyskusyjną jest tutaj nie tylko dobór próby komparatystycznej, w której zasięgu znalazła się Irlandia, ale także uzasadnienie dokonanego punktu odniesienia. Już we wstępie Autor stwierdza, że „Wskazane kraje zostały wybrane ze względu na prognozowane tendencję rozwoju usług

płatniczych, tj. przyjmuje się, że po wystąpieniu Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej staną się centrami usług płatniczych i nowoczesnych rozwiązań finansowo-technologicznych”. Nie uzasadniono jednak w recenzowanej monografii, na jakiej podstawie wyprowadzono te prognozy. Ponadto ze stosunkowo krótkiego opisu stanu regulacji w Irlandii niewiele dowiadujemy się o zastosowanej tam metodzie implementacji, która mogłaby wnosić określoną wartość dla przedmiotowych rozważań. W powołanych przez Autora w tym zakresie źródłach doszukiwać się można raczej administracyjnej techniki stosowania, a nie ogólnej koncepcji implementacji (s. 168, zob. m.in. powołane strony: <https://irisoifigiuil.ie/archive/2018/january/lr120118.pdf>; <https://www.finance.gov.ie/updates/minister-donohoe-sings-eu-regulations-into-law-to-further-protect-consumer-payments/>).

Do niedopracowanych dostatecznie w monografii kwestii zaliczyć należy również zawarte w niej krytyczne oceny omawianych aktów prawnych UE. Problem jednak w tym, że przytoczonym opiniom nie towarzyszy stosowna argumentacja na ich poparcie. Istotą badania prawa jest pogłębiona analiza jego treści z uwzględnieniem celów i wagi unormowania dla badanych stosunków. W omawianym tutaj wypadku dotyczyć to będzie granic ingerencji unijnej w sferę prawa prywatnego. M.in. bez dostatecznego uzasadnienia, a także umocowania wywodów

literaturą przedmiotu oraz judykataми Autor stwierdza (s. 70), że „Negatywnie można się odnieść się do zachowania ograniczonych obowiązków informacyjnych w przypadku instrumentów przeznaczonych do dokonywania płatności nisko kwotowych i pieniądza elektronicznego określonych w art. 42 dyrektywy PSD2 (...)”. Co najmniej dyskusyjna wydaje się krytyka odnoszona do utrzymywania papierowej formy komunikacji w relacji dostawca usługi – konsument. Z recenzowanej monografii wynika (s. 73), że utrzymanie tej formy „(...) jest działaniem zbędnym, niewpisującym się w trend współczesnych mobilnych i zaawansowanych usług płatniczych”. Chodzi tutaj o trwałe nośniki komunikacji handlowej, co zresztą nie uszło uwagi Autorowi (zob. s. 101 i n.). Z kolei trudno byłoby polemizować z Autorem w zakresie, w jakim podważa racjonalność i użyteczne funkcje posługiwania się przez ustawodawcę takimi pojęciami jak „jasność”, „przejrzystość”, „łatwo” (s. 74), gdyż nie wskazuje na alternatywne rozwiązania, które optymalnie służyłyby transparencji, ukierunkowanej na wyrównywanie pozycji stron kontraktu. Na marginesie niniejszych uwag trafne byłoby sięgnięcie do interpretacji dokonywanej przez Trybunał Konstytucyjny w tej materii. Zwroty niedookreślone i klauzule generalne służą uelastycznieniu prawa, dostosowaniu jego treści do zmieniającego się otoczenia. Niezbyt transparentne i spójne są też propozycje *de lege ferenda* przedstawione

w monografii, bo nie wiadomo czy Autor pragnie odnieść się do potrzeby reformy dyrektyw unijnych, czy raczej doskonalenia rozwiązań wewnętrznego porządku, gdyż chyba nie o ten ostatni chodzi, skoro stwierdza, że zmiany wprowadzone do UOP w sposób pełny i kompetentny zapewniają ochronę konsumenta (zob. s. 181, por. wywody na s. 186 i n.).

W kilku fragmentach rozważań zawartych w recenzowanej monografii mamy do czynienia z nieścisłościami merytorycznymi, bądź z błędnymi klasyfikacjami. Zasadniczo nie do obrony jest uogólnione stwierdzenie Autora, jakoby Komisja Europejska była prawodawcą. Takim określeniem posłużono się m.in. przy kwalifikacji komunikatów wydawanych przez ten organ (s. 43, 212). Za nieprecyzyjne należy uznać postępowanie się zwrotem „prawo europejskie” na oznaczenie aktów unijnych (s. 18, 40-42). W rozważaniach merytorycznych sporadycznie, ale jednak dostrzec można brak konsekwencji logicznej toku prowadzonych wywodów. Przykładem powyższego jest ocena neutralności technologicznej w kontekście przedmiotowych rozważań. W jednym fragmencie Autor ocenia ją w duchu postanowień dyrektywy PSD2 jako zjawisko najbardziej pozytywne (s. 185), a w dalszej części wywodów wyraża odmienną opinię. Również zabrakło współgrania ze sobą ocen dyrektywy PSD2, zawartych we wstępie (s. 14-16), z podejściem do znaczenia tego aktu w części reasumującej. Nie można byłoby postawić zarzutu Autorowi, gdyby we

wprowadzeniu do monografii mówił jedynie o założeniach przedmiotowego aktu, a w dalszej części dokonywał ich weryfikacji, czyli sprawdzenia w procesie wdrażania modelu unijnej ochrony konsumenta transgranicznych usług płatniczych.

W poszczególnych fragmentach pracy zabrakło dostatecznego przekładania standardów określonych dyrektywą na krajowe w drodze dokonywania transpozycji jej postanowień. Przykładem powyższego jest stwierdzenie „Zauważalną nieprawidłowością występującą w ramach dyrektywy PSD2 jest brak kompletności w zakresie przepisów dotyczących ochrony konsumentów” (s. 49, 184), nie współgra ono ze stanowiskiem wyrażonym w innej części pracy, o czym już uczyniono wzmiankę. Warto dodać, że do każdego państwa członkowskiego należy dobór środków, które urzeczywistniać mają wprowadzone prawem unijnym zmiany. W art. 148 Ustawy z dnia 6 marca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo przedsiębiorców oraz inne ustawy dotyczące działalności gospodarczej zmienia się ustawę o usługach płatniczych w ten sposób, że działalność w zakresie usług płatniczych w charakterze biura usług płatniczych jest traktowana jako działalność regulowana w rozumieniu przepisów Prawa przedsiębiorców. Przepis ten zmienia również ustawę o usługach płatniczych w zakresie prowadzenia

schematu płatniczego a w konsekwencji zastąpienia obowiązku uzyskania zgody obowiązkiem uzyskania zezwolenia (Prezesa NBP).

Zabrakło w prowadzonych rozważaniach uzasadnienia dla wyrażonej w niej sekwencji „Negatywnie należy odnieść się natomiast do regulacji zawartej w art. 8 lit. e dyrektywy ADR, która dopuszcza nieuzasadnienie długiego czasu postępowania spornego przed podmiotem ADR wynoszący aż do 90 dni”. Zresztą już z dalszego tekstu taka negatywna ocena nie wyływa (s. 154 i n.).

Większą wagę należałoby przypisywać do konsekwentnego postępowania się językiem prawniczym w toczonych rozważaniach. Nieudolne wydaje się stwierdzenie (s. 187), że „dyrektywa kładzie nacisk” albo (s. 42) „prawodawca europejski pomija w swych rozważaniach”. Nie wiadomo – zważywszy na brak stosownego wyjaśnienia w pracy – co miał na myśli jej Autor, pisząc „Sama dyrektywa o sprzedaży usług płatniczych na odległość jest również mocno zdezaktualizowana i nie stanowi odpowiedniego narzędzia do ochrony praw konsumentów usług płatniczych”. Nie jest też jasny tok merytorycznych wywodów Autora na temat krajowych opcji rozstrzygnięcia sporów (s. 74). W kategorii przejęzyczenia należy traktować następujący tekst w monografii, w którym mówi się o konieczności „zapewnienia ochrony konsumentów przed nieustannie powstającymi rozwiązaniami technologicznymi”.

Nie wydaje się trafne merytorycznie lustrzane przenoszenie całych tekstów przepisów (nieoznaczonych zresztą, jako cytaty, s. 46-47, 64-65, 70, 145-146, 151-152). Większy użytek z punktu widzenia oczekiwanych walorów pracy byłby z dokonania ich selekcji, czy pogrupowania, wskazania przede wszystkim na specyfikę i znaczenie ustawowych ograniczeń lub dopuszczenia swobody w jakimś zakresie. Uchybienia gramatyczne i interpunkcyjne są w pracy nieliczne. Nie zastosowano jednolitego zapisu wytycznych grupy roboczej: w przypisie 132, s. 79 wszystkie wyrazy pisane są dużą literą, ale już w tekście na tej samej stronie małymi literami, a na kolejnej zastosowano skrót „Gr. art. 29”. Wątpliwości natury technicznej budzi umieszczenie w tekście rozważań bibliografii (s. 124) identyfikacji tych samych autorów w przypisie 215. Rozważania odnoszące się do tytułowej problematyki są nierównomiernie udokumentowane literaturą przedmiotu i orzecznictwem, natomiast sam dobór i ilość powołanej literatury przedmiotu oraz judykatury unijnej zawartej w spisie treści można uznać za zbiór wystarczający.

Konkluzja

Rozprawa doktorska magistra Roberta Pakli na temat „Ochrona konsumenta transgranicznych usług płatniczych” odpowiada jeszcze wymaganiom stawianym rozprawom doktorskim w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.) w związku z art. 179 ust. 2 i ust. 3 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. i tym samym może stanowić podstawę do dalszych etapów postępowania przewodu doktorskiego. Recenzowana praca stanowi intelektualny zacin w zakresie zmiernia się z aktualną i ważką, zarówno z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia, problematyką usług płatniczych w przestrzeni transgranicznej. Główny punkt merytorycznych analiz został skupiony na dookreśleniu kierunków rozwoju tych usług, charakterystyce ryzyk łączonych z techniczną złożonością płatności elektronicznych oraz na zabezpieczeniu ochrony słabszych uczestników obrotu (konsumentów) przez skuteczne gwarancje bezpieczeństwa, przejrzystość transakcji i ochronę informacyjną. Przedstawione w recenzji uwagi polemiczne i zastrzeżenia nie podważają w sposób zasadniczy walorów naukowych pracy.

Wrocław, dnia 30 sierpnia 2019 r.

Stefanicki